

# MANUAL BÀSIC DE SEGURETAT I SALUT EN EL TREBALL

## I. Conceptes bàsics sobre Seguretat i Salut en el treball

### 1. El Treball i la Salut: els riscos professionals. Factors de risc.

M<sup>a</sup> Cruz Benlloch López  
Yolanda Ureña Ureña  
(rev 1. 2018)

**INVASSAT**

# **Unitat didàctica 1:**

## **El treball i la salut: els riscos professionals. Factors de risc**

**Autores: M. Cruz Benlloch López**

**Yolanda Ureña Ureña**

**Institut Valencià de Seguretat i Salut en el Treball**

## **ÍNDEX**

- 1. OBJECTIU**
- 2. INTRODUCCIÓ**
- 3. CONCEPTES BÀSICS DE TREBALL I SALUT**
- 4. CONDICIONS DE TREBALL I FACTORS DE RISC**
- 5. REFERÈNCIA NORMATIVA I BIBLIOGRÀFICA**
- 6. TEST D'AUTOAVALUACIÓ**

*Nota: en aquest document s'ha utilitzat un llenguatge no sexista i inclusiu, excepte en els textos extrets de documents normatius vigents, en els quals s'ha respectat la redacció original.*

## **1. OBJECTIU**

Es pretén que s'adquirisquen els conceptes fonamentals bàsics de treball i salut, què és el que s'entén en aquest moment sobre condicions de treball, així com quines són les possibles repercussions sobre la seguretat i la salut en el treball.

En aquesta unitat es persegueix també donar a conèixer els drets i els deures de les persones treballadores establits en la Llei de prevenció de riscos laborals, amb l'objecte d'evitar els danys a la salut ocasionats pel treball.

## **2. INTRODUCCIÓ**

Des dels temps més remots de la humanitat, l'ésser humà ha hagut de dur a terme una sèrie d'activitats per a poder sobreviure, moltes d'aquestes en presència de riscos importants per a la seua seguretat i salut.

A mesura que ha passat el temps, la societat no assumeix, de la mateixa manera que abans, la presència de determinats riscos en el treball, i es demanden millores en les condicions en què es du a terme aquest treball.

L'evolució en la manera d'executar els treballs ha fet possible la reducció d'un nombre considerable de riscos en l'àmbit laboral i també l'aparició d'altres nous, els riscos emergents, que cal identificar, avaluar i controlar.

És evident l'existència d'una estreta relació entre treball i salut.

En aquesta unitat didàctica analitzarem les relacions entre treball i salut, identificarem els factors de risc susceptibles d'ocasionar trastorns o danys en la salut dels treballadors i treballadores i aprofundirem en els mètodes de treball per a aconseguir l'*estat de benestar* de manera que es permeta el desenvolupament dels individus a través del seu treball. És una unitat didàctica fonamental, perquè preveu les interrelacions positives i negatives entre el treball i la salut amb el prisma de la seguretat en el treball, la higiene industrial, l'ergonomia i la psicociologia aplicades i la medicina del treball.

### 3. CONCEPTES BÀSICS DE TREBALL I SALUT

#### Treball

Diverses accepcions adopten la terminologia de treball.

-Etimològicament, la paraula *treball* deriva del llatí *tripalium*, que era una eina pareguda a un cep amb tres puntes o peus que s'usava inicialment per a subjectar cavalls o bous per a ferrar-los. També, s'usava com a instrument de tortura per a castigar les persones esclaves. Per aquest motiu, *tripaliare* significa: tortura, turmentar, causar dolor.<sup>(1)</sup>

- Accepció social: *treball* és qualsevol activitat productiva que desenvolupa l'ésser humà en un àmbit social generador de relacions humanes.

- Accepció econòmica: *treball humà* com una mercaderia. El treball és font de riquesa i un mitjà per a satisfer les necessitats materials. El treball es concep com un factor de la producció representat per l'activitat humana aplicat a la producció de béns i serveis, la retribució del qual s'anomena salari.

-Accepció jurídica: s'anomena *treball per compte d'altri* la prestació de serveis retribuïts dins de l'àmbit d'organització i direcció d'una altra persona, física o jurídica, anomenada ocupador o empresari.

Tot i que és un concepte no massa senzill d'explicar, s'ha arribat a acceptar com a concepte de *treball* l'activitat social convenientment organitzada que, per mitjà de la combinació d'una sèrie de recursos, com poden ser principalment els mateixos treballadors i treballadores, els materials, els productes, els equips, les màquines, l'energia, les tecnologies i l'organització, permet a l'ésser humà assolir uns objectius prefixats i satisfer unes necessitats.

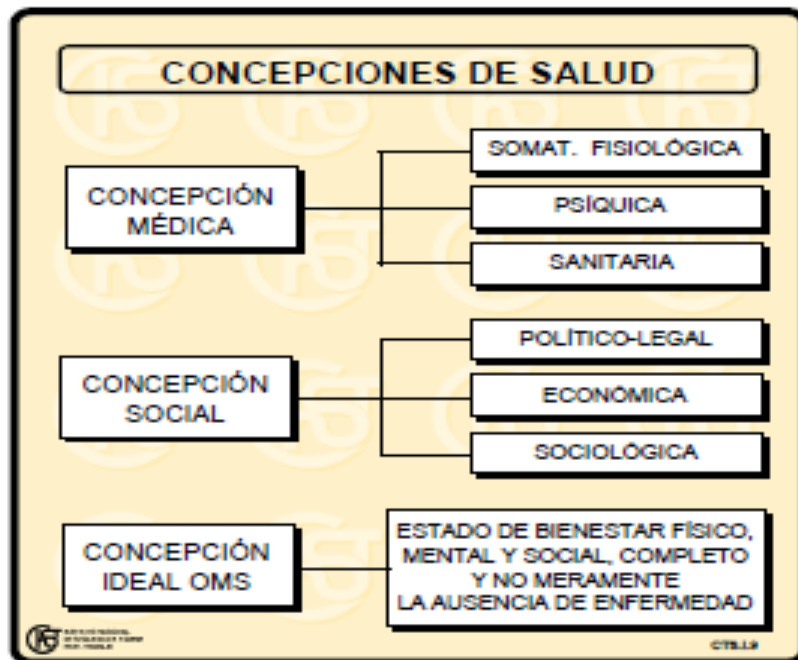
La realització del treball per part de l'ésser humà ha suposat, i suposarà, amb els consegüents aspectes tant positius com negatius que això comporta, una modificació o transformació important de la mateixa naturalesa, per mitjà del concurs de dos elements fonamentals en el món del treball: la tecnificació i l'organització del treball.

## Salut

El concepte de salut evoluciona amb el temps. En la definició influeixen factors econòmics, culturals i polítics. És per això que el concepte de salut està en un desenvolupament constant.

Etimològicament, la paraula *salut* del llatí *salus, -ūtis*, és un estat de benestar o d'equilibri que pot ser vist a escala subjectiva (un ésser humà assumeix com a acceptable l'estat general en què es troba) o escala objectiva (es constata l'absència de malalties o de factors perjudicials en el subjecte en qüestió).

Igual que el concepte de treball, el concepte de salut té diverses accepcions que han anat aflorant al llarg del temps.



Font: INSHT

Si es vol considerar la salut des d'un punt de vista mèdic, aquest concepte es pot interpretar com l'absència de malaltia, o el fet de preservar, mantindre o recuperar la salut col·lectiva.

Des d'un punt de vista social, la salut es pot considerar com un dret de les persones, com un èxit social o com un mer resultat econòmic.

La Constitució Espanyola (CE) reconeix, en l'article 43, el dret a la protecció de la salut dels ciutadans. Precepte que, relacionat amb l'article 40.2 d'aquesta norma suprema, encomana als poders públics a vetlar per la seguretat i la higiene en el treball, com un dels principis rectors de la política social i econòmica.

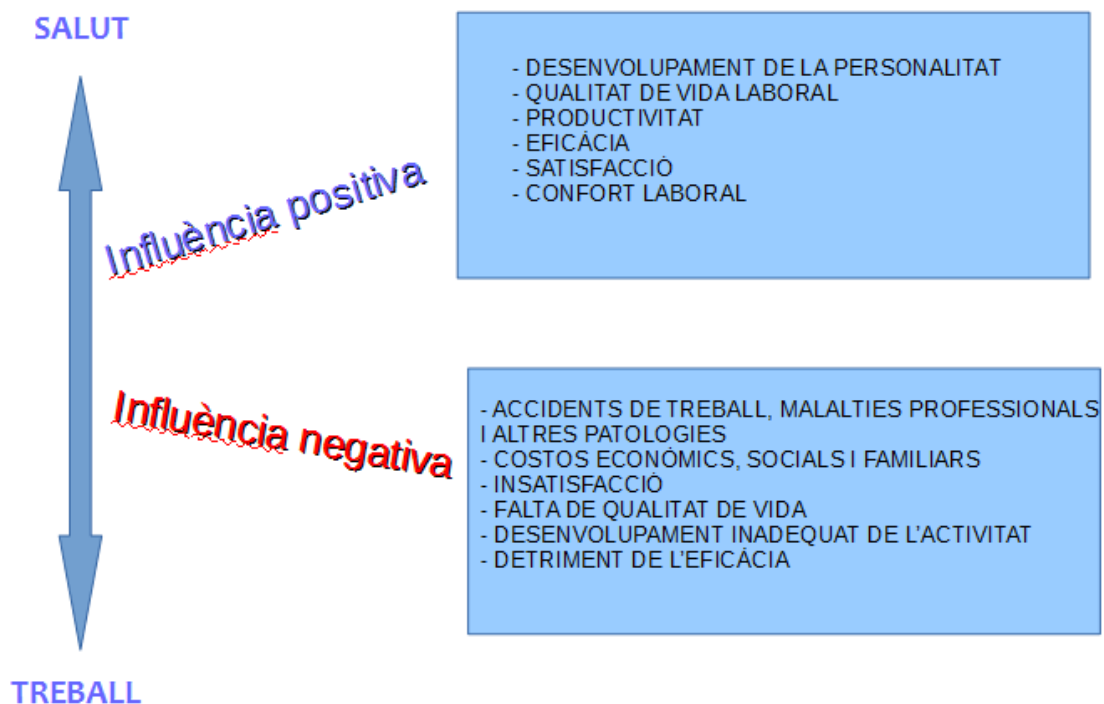
L'Organització Mundial de la Salut (OMS) defineix *salut* considerant no només els aspectes de salut física sinó també els aspectes psíquics i socials:

*"La salut és un estat de benestar físic, mental i social complet i no merament l'absència de dany i malaltia."*

### **Salut i treball**

Que el treball pot ser perjudicial per a la salut i que els conceptes estan relacionats és evident.

Entre la salut i el treball s'estableixen relacions positives i negatives, la qual cosa convida a assolir nivells d'excel·lència en la salut i en la qualitat de vida en el treball.



Salut i treball és, per tant, un binomi amb multitud d'interrelacions que, de vegades, tenen com a resultat el deteriorament de la salut de la persona que exerceix el treball, que cal afrontar per mitjà de la prevenció dels riscos.

#### **4. CONDICIONS DE TREBALL I FACTORS DE RISC**

##### **Condicions de treball**

Amb l'objectiu d'englobar en un concepte únic els aspectes del treball que poden afectar la salut dels treballadors i treballadores es va encunyar el terme *condicions de treball*.

Segons aquest terme, les condicions de treball englobarien tres àmbits diferenciats:

- El *medi ambient de treball*. S'entén com a tal el conjunt d'aspectes materials que conformen l'entorn on es du a terme una tasca (condicions de seguretat, contaminants químics, físics, biològics, etc.).
- Les *exigències de les tasques*. El ritme i la càrrega de treball de la tasca que s'ha de fer (esforços, postures, atenció, monotonia, etc.).
- L'*organització del treball*. La manera en què el treball es fragmenta en tasques elementals, així com el repartiment entre els diversos individus, unit a la velocitat d'execució, estructures d'autoritat i de jerarquia, relacions establides, etc.

D'altra banda, en la Llei 31/1995, de 8 de novembre, de prevenció de riscos laborals, es defineix la *condició de treball* com qualsevol característica del treball que pugui tindre una influència significativa en la generació de riscos per a la seguretat i la salut del treballador, i queden incloses específicament en aquesta definició:

- a) Les característiques generals dels locals, instal·lacions, equips, productes i altres estris existents en el centre de treball.
- b) La naturalesa dels agents físics, químics i biològics presents en l'ambient de treball i les corresponents intensitats, concentracions o nivells de presència.
- c) Els procediments per a utilitzar els agents esmentats anteriorment que influeixen en la generació dels riscos.
- d) Totes les característiques del treball, incloses les relatives a la seua organització i ordenació, que influeixen en la magnitud dels riscos a què estiga exposada la persona que treballa.



### **Factors de risc**

El concepte de *condicions de treball* engloba tot el conjunt de variables que defineixen la realització d'una tasca concreta i l'entorn en què es du a terme. Cada una d'aquestes variables, susceptibles de produir danys a la salut de les persones que treballen, s'anomena també, habitualment, factor de risc.

Els principals factors de risc laboral els podem agrupar en cinc grups:

- Factors que es deuen a les condicions de seguretat.
- Factors derivats de l'entorn físic de treball.
- Factors d'origen químic o biològic.
- Factors derivats de les característiques del treball.
- Factors derivats de l'organització del treball.

Es descriurà breument el contingut de cada grup i, posteriorment, s'analitzaran amb detall en cada unitat didàctica.

*Condicions de seguretat.* Es consideren les condicions materials (elements mòbils, elèctrics, etc.) que poden provocar dany per a la salut de les persones que treballen. S'analitzaran les màquines, eines, instal·lacions elèctriques, etc.

*Entorn físic de treball.* Es descriuran els components físics del medi ambient de treball: soroll, il·luminació, vibracions, condicions termohigromètriques i radiacions.

*Factors d'origen químic o biològic.* S'analitzaran els contaminants químics (substàncies i productes) i els contaminants biològics (virus, bacteris, protozous, etc.), i les lesions que provoquen.

*Característiques del treball relacionades amb la càrrega de treball.* S'inclouen les exigències que la tasca imposa a la persona que treballa (esforç físic, manipulació de càrregues, postures, etc.) tant físicament com mentalment.

*Organització del treball.* S'analitzaran totes les lesions que produeixen insatisfacció laboral en les persones que treballen (durada de la jornada, distribució d'horaris, etc.).

### **Prevenció dels riscos laborals**

S'entendrà per *prevenció* el conjunt d'activitats o mesures adoptades o previstes en totes les fases de l'activitat de l'empresa amb l'objectiu d'evitar o disminuir els riscos derivats del treball (article 4. 1r de l'LPRL).

Per a previndre els riscos derivats del treball i millorar les condicions de treball disposem de tècniques o especialitats preventives: seguretat en el treball, higiene industrial, ergonomia i psicociologia aplicades i medicina del treball.

### **Principis de l'activitat preventiva**

La prevenció de riscos laborals és un deure general de l'empresa tal com ho estableix l'article 15 de la Llei de prevenció de riscos laborals.

Els principis de l'acció preventiva són els següents:

- a) Evitar els riscos.
- b) Avaluar els riscos que no es poden evitar.
- c) Combatre els riscos en el seu origen.
- d) Adaptar el treball a la persona, en particular pel que fa a la concepció dels llocs de treball, així com a l'elecció dels equips i els mètodes de treball i de producció, amb la intenció, en particular, d'atenuar el treball monòton i repetitiu i de reduir els efectes d'aquest en la salut.
- e) Tindre en compte l'evolució de la tècnica.
- f) Substituir el que és perillós pel que comporta poc perill o cap.
- g) Planificar la prevenció i buscar un conjunt coherent que hi integre la tècnica, l'organització del treball, les condicions de treball, les relacions socials i la influència dels factors ambientals en el treball.
- h) Adoptar mesures que anteposen la protecció col·lectiva a la individual.
- i) Donar les instruccions adequades als treballadors.

L'empresa ha de considerar les capacitats professionals dels treballadors i treballadores en matèria de seguretat i de salut en el moment d'encomanar-los les tasques.

L'empresa ha d'adoptar les mesures necessàries amb l'objecte de garantir que només els treballadors i treballadores que hagen rebut informació suficient i adequada poden accedir a les zones de risc greu i específic.

L'efectivitat de les mesures preventives ha de preveure les distraccions o les imprudències no temeràries que pot cometre el personal treballador. Per a adoptar-les cal tindre en compte els riscos addicionals que poden implicar determinades mesures preventives, les quals només es podran adoptar quan la magnitud d'aquests riscos siga substancialment inferior a la magnitud dels que es pretén controlar i no hi haja alternatives més segures.

Es poden concertar operacions d'assegurança que tinguen com a fi garantir com a àmbit de cobertura la previsió de riscos derivats del treball, l'empresa respecte del personal treballador, les persones que treballen de manera autònoma respecte d'elles mateixes i les societats cooperatives respecte als seus socis o sòcies l'activitat dels quals consistisca en la prestació del seu treball personal.

### **Perill**

Es pot definir com a:

Font o situació potencial de dany en termes de lesions o efectes negatius per a la salut de les persones, danys a la propietat, danys a l'entorn del lloc de treball o una combinació d'aquests.<sup>(2)</sup>

### **Risc**

Tal com estableix l'article 4 de la Llei de prevenció de riscos laborals, s'entén com a *risc laboral* la possibilitat que un treballador patisca un determinat dany derivat del treball.

Per a qualificar un risc des del punt de vista de la seua gravetat, s'han de valorar conjuntament la probabilitat que es produïska el dany i la severitat d'aquest.

## 5. REFERÈNCIA NORMATIVA I BIBLIOGRÀFICA

- Llei 31/1995, de 8 de novembre de 1995, per la qual s'aprova la Llei de prevenció de riscos laborals (BOE, número 269, de 10 de novembre de 1995).
- INSTITUT NACIONAL DE SEGURETAT I HIGIENE EN EL TREBALL. Condicions de treball i salut
- (1) Pablo Rieznik: *Trabajo, una definición antropológica*.
- (2) OHSAS 18001

## 6. TEST D'AUTOAVALUACIÓ

1. El concepte de *salut* segons l'OMS s'engloba en els aspectes:
  - a. Social i mental.
  - b. Mental, físic i social.
  - c. Mental i físic.
2. Quant a les interrelacions entre treball i salut, indiqueu la resposta no correcta:
  - a. Entre la salut i el treball s'estableixen relacions positives i negatives.
  - b. El treball pot ser perjudicial per a la salut.
  - c. La salut només incideix negativament en el treball.
3. La incidència negativa de la salut en el treball és:
  - a. El desenvolupament inadequat del treball.
  - b. La qualitat de vida laboral.
  - c. La productivitat.
4. La incidència negativa del treball en la salut és:
  - a. La satisfacció en el treball.
  - b. Els accidents de treball i les malalties professionals.
  - c. El confort laboral.
5. Pot tindre una influència significativa en la generació de riscos per a la seguretat i la salut del personal que treballa:
  - a. Les característiques generals dels locals, instal·lacions, equips, productes i altres estris existents en el centre de treball.
  - b. La naturalesa dels agents físics, químics i biològics presents en l'ambient de treball i les corresponents intensitats, concentracions o nivells de presència.
  - c. Les dues respostes anteriors són correctes.
6. El terme *condició de treball* engloba:
  - a. Únicament el medi ambient de treball.
  - b. El medi ambient de treball i l'organització del treball.
  - c. El medi ambient de treball, les exigències de la tasca i l'organització del treball.
7. Les tècniques preventives per a previndre els riscos derivats del treball són:

- a. Seguretat i higiene en el treball.
  - b. Seguretat, higiene, ergonomia i psicociologia aplicades i medicina del treball.
  - c. Medicina del treball.
8. El primer principi de l'activitat preventiva és:
- a. Evitar els riscos.
  - b. Avaluar els riscos.
  - c. Combatre els riscos.
9. Indica la resposta que no és correcta. Entre els factors de risc laboral provocats per les condicions de seguretat que influeixen en la sinistralitat, avaluarem, entre altres:
- a. Les màquines i les eines.
  - b. Les instal·lacions elèctriques i els sistemes contra incendis.
  - c. Els contaminants químics.
10. Si els riscos no es poden evitar, cal:
- a. Deixar de treballar immediatament.
  - b. Avaluar els riscos.
  - c. No donar formació ni instruccions als treballadors i treballadores.

RESPOSTES

1. b

2. c

3. a

4. b

5. c

6. c

7. b

8. a

9. c

10. b



GENERALITAT  
VALENCIANA

**INVASSAT**  
Institut Valencià de  
Seguretat i Salut en el Treball

Conselleria d'Economia Sostenible, Sectors Productius, Comerç i Treball  
Institut Valencià de Seguretat i Salut en el Treball INVASSAT

[www.invassat.es](http://www.invassat.es)    [secretaria.invassat@gva.es](mailto:secretaria.invassat@gva.es)